

Szép új világ? Avagy miért (lenne) fontos a gyermekek igazi védelme...

Beköszöntött a még mindig kissé korai tavasz, és vele együtt egy szép (?) új világ is. A patikus nélküli patikák, az orvos nélküli orvosi ügyeleték és a központi kórházi patikagőlem/behemót világa. És ez nem áprilisi tréfa! Ezeket tojja nekünk a nyuszi. Józan ésszel elképzelhetetlen lett volna korábban, de láss csodát! Még az elképzelhetetlen is megvalósítható, főleg egy vélt vagy valós kényszer/veszélyhelyzetben. Bevallom, fogalmam sincs, hogy fog ez működni, de nyilván fog valahogy, mint ahogy az OMSZ szerint az újragombolt ügyeleti rendszer is kíválóan és nagy közmegelegedésre. Nyilván az érintettek törpe kisebbsége zúgolódik csak, és a kárvallottak csöndben örülnek, hogy túléltek a megpróbáltatásaikat. Az SBO-k leterheltsége közben tovább fokozódott. Jó lenne majd látni egy objektív betegforgalmi adatokon alapuló, az érintett lakosság véleményét is tükröző, független vizsgálatot – túl a szokásos PR-lózungok világán.

De ezt az egész egészségügyi racionalizálást, vagyis az egyre szűkülő erőforrásokkal való büvészkedés kísérletét az utóbbi hetekben teljesen elhomályosította az úgynevezett „kegyelmi botrány”. Nem csoda, hiszen míg a kispatikák működtetésének problémái, a kórházi patikák központosítása, de még a központi ügyelet korlátozott elérhetősége sem mindenki számára húsba vágó kérdés, addig a gyermekek szexuális molesztálása, szorult helyzetük kihasználása nemtől, életkortól és pártállástól függetlenül, legtöbbször érzelmileg felkavar.

A „kegyelmi ügyben” számomra nem is annyira annak morális és társadalmi dimenziói a legfigyelemreméltóbbak. A gyomorforgató történet ugyanis kivételes lehetőséget teremtett arra, hogy a jelenkori magyar társadalom szembesüljön azzal, hogy mit tett az elmúlt évtizedekben az itthon megszületett és még itthon is élő gyermekek jelentős részével. Pontosabban azzal, mit nem tett. Mert nap mint nap tapasztaljuk az egész hazai gyermekégszégügyi (és szociális) rendszer, az alapellátás, de különösen a mentális egészségügyi problémákkal foglalkozó intézmények túlterheltségét, kapacitásaik tragikus elég-

telenségét. Annak ellenére, hogy az érintett szakemberek és civil szervezetek évek óta kongatják a vészharangot. Ha visszaneznénk a sajtóarchívumokat, akkor azt találnánk, hogy a gyermekgyógyászok, gyermekpszichiáterek és -pszichológusok, iskola- és fejlődépszichológusok, oktatási szakemberek szinte havonta szerepelnek országos médiumokban, tényfeltáró riportokban, stúdióbeszélgetésekben, írnak közérthető figyelemfelhívó cikkeket. Egész egyszerűen olyan mértékben fokozódott a gyermekek, serdülők és fiatalok mentális egészségi zavarainak gyakorisága, hogy az amúgy is alulméretezett és elhanyagolt egészségügyi és szociális ellátórendszerek egyre látványosabban nem képesek megbirkózni ezzel a terheléssel. Csak egy adalék: pár éve hazánkban 47 gyermekpszichiáter szakorvos volt a közhiteles nyilvántartásban, de senki sem tudta megmondani, hogy hányan dolgoznak a közfinanszírozott ellátásban. Volt több olyan megye is, ahol egy sem...

Ez nem csak ezért baj, mert egyre több gyermek (és család) marad lényegében ellátatlanul, és így egyre többüknek kell érdemi szakmai segítség nélkül megpróbálni úrrá lenni a problémáikon. A segítséget hiába kereső gyermekek és szüleik tömege valójában azt jelzi, hogy valami nagyon nincs rendben a magyar társadalom mélyrétegeiben, a családokban, óvodákban, iskolákban, oktatási intézményekben, és a munkahelyeken, más közösségekben. Ez a látványos növekmény nem hárítható egy bagatellizáló csuklómozdulattal a „korszellemre”, a digitalizációra, a pár éves gyermekek kezébe adott mobiltelefonokra, tabletekre.

Hogy ez miért fontos mindegyikünknek?

Mert a kegyelmi botrány, a bicskei eset, egy gyermekvédelmi intézményi abúzus sajnos csak a jéghegy csúcsa.

Mert minden negyedik gyermek a felnövekedése során időszakonként valamilyen pszichés problémával küzd és a felnőttkori pszichiátriai problémák háromnegyede már gyermekkorban kialakul. Mára evidencia, hogy a gyermekkori pszichoszociális ártalmak súlyos, felnőttkorban kialakuló mentális és szomatikus egészségkárosodáshoz vezethetnek.

A gyermekkori pszichotraumák (bántalmazás, elhanyagolás, ártalmas élmények) megváltoztatják a személyiségfejlődés folyamatát. Hatásukra sokrétű és összetett neurobiológiai, hormonális és immuneltérések közvetítésével egyes agyi struktúrákban és neuronhálózatokban strukturális és funkcionális eltérések keletkeznek. A szinthe állandóan magasabb stressz-szintet, fokozott fenyegetettségérzést, ismétlődő súlyos érzelmi zavarokat és a megküzdéshez szükséges képességek hiányosságait idézik elő. Bántalmazott gyermekeknél 3–5-ször gyakrabban lép fel később valamilyen mentális zavar. Egy, 253 719 ember adatait feldolgozó metaanalízis szerint 57%-uknál legalább egy, 13%-uknál négy vagy több gyermekkori ártalomtípust azonosítottak. Négy vagy több gyermekkori ártalomtípus nyomán később náluk átlagosan 6,29 mentális zavar diagnosztikus kritériumait állapították meg. Európában a gyermekek között a WHO 2013-as adatai szerint az érzelmi bántalmazás a leggyakoribb (29%). Ezt követi a fizikai bántalmazás (23%), az érzelmi elhanyagolás (18,4%), a fizikai elhanyagolás (16,3%) valamint a szexuális bántalmazás (9,6%). Azonban a kelet-európai és más, súlyos társadalmi egyenlőtlenségekkel jellemezhető országokban vélhetően ezek az arányok még rosszabbak.

Sajnos a gyermekkori pszichoszociális ártalmak szoros kapcsolatban állnak nem csupán a későbbi szerhasználattal, kockázatos szexuális magatartással, alacsonyabb iskolázottsággal, foglalkoztatottsággal és erőszakos viselkedéssel, hanem számos felnőttkori krónikus szomatikus, népbetegséggel is (légzőszervi, cardiovascularis, daganatos, emésztőrendszeri betegségek és cukorbetegség). Ezek nem csupán az egyén egészségét veszélyeztetik, hanem óhatatlanul kihatnak a párkapcsolatokra és a következő generációra is. Az ártalmak ma már egyre jobban feltárt transzgenerációs folyamata a családokat évszázados távlatban teszi ki a betegség, az érzelmi és egzisztenciális nehézségek, az erőszak és az ismétlődő traumatizáció veszélyeinek.

Magyarország az Európai Unió egyik legszegényebb állama és főként a gyermekszegénységi mutatók tekintetében súlyos a helyzet. Magyarországon a gyermekek között nagyon magas a nélkülözési arány: 15,2% (EU átlag: 6,4%), a három vagy annál több gyerekeseknél pedig 22%, ami a legmagasabb ráta az EU átlagához (6,7%) képest. A nélkülözés a gyermekek maslow-i szükségletpiramisának alsó szintjeihez – fiziológiai szükségletek, biztonság – kapcsolódik. A gyermekéhezés, még a minőségi éhezés is a gyermekek testi és szellemi fejlődését jóvátehetetlenül károsítja. Az olyan magasabb szintű

szükségletekben, mint a szociális szükségletek, az elismerés és az önmegvalósítás, még ennél is több gyermek szenved hiányt.

Ma Magyarországon a szociális háló lyukain egész térségek, településrészek zuhannak ki. Sokan küszködnek olyan anyagi gondokkal, amelyek az alapvető megélhetésüket; lakhatásukat, megfelelő étellemezésüket, közüzemi számlák fizetését, gyermekeik életét és biztonságát veszélyeztetik. Napjainkban, a 21. század 3. évtizedének közepén Európa szívében, Magyarországon egy veszélyeztetett gyermek számára a hátrányos családi körülmények olyan meghatározók a jövője szempontjából, mint a világ legszegényebb országaiban. Ezért elsődleges kellene legyen a családok, szülők segítése, a szülői erőforrások megerősítése is, a veszélyeztetett gyermekek számának drasztikus csökkentése, az éhezés minden formájának megszüntetése, a magas színvonalú kisgyermekkori napközbeni ellátás, a minőségi közoktatás feltételeinek és elérhetőségének megteremtése mellett.

Sajnos teljesen szétfeszítené ennek a Töprengőnek a kereteit és műfaját ennek a gyermekvédelmi, gyermekegészségügyi problémakörnek még a változatos, csak a fontosabb szempontokat és területeket bemutató kitérője is, pedig nagyon szükséges volna. Mert ez a problémakör átfogóan érinti a társadalom és gazdaság minden fontosabb szegmensét, a szociálpolitikától, a lakáspolitikán és az oktatáson át az egészségügyig. Talán már az eddigiekből is látszik, hogy a kialakult helyzet orvoslásához önmagában a gyermekvédelmi törvény megújító átfogó reformja is csupán egy szükséges, de messze nem elégséges feltétel. Egy ilyen komplex jogi felülvizsgálatba valamennyi érintett szakembert be kell vonni és a végeredmény hatékonysága még ekkor is erősen kétséges, a szükséges, több ágazatot is érintő intézményi, strukturális, finanszírozási, humán erőforrás-politikai, képzési és továbbképzési intézkedések nélkül.

Egy biztos: pótolni kell az évtizedes mulasztásokat, most már végre elsőbbséget kellene adni azoknak az intézkedéseknek, amelyek a gyermekek és szüleik helyzetének, életminőségének javítására, a gyermekszegénység felszámolására és a gyermekekkel foglalkozó szociális, oktatási és egészségügyi intézményrendszerek megerősítésére és korszerűsítésére irányulnak.

Mert ha a gyermekek védeleméről beszélünk, akkor a jövőről beszélünk. Közös kincseink ők! A gyermekeink jövője mindannyiunk, az egész magyar országé.

Március idusán,

Kapócs Gábor